

TORSTEN BENGTTSSON

SIDAN 1

Frihetstiden

Lärarmaterial

VAD HANDLAR BOKEN OM?

I boken presenteras frihetstiden som uppstod efter Karl XII:s död. Under frihetstiden fick riksdagen mer makt och kungen mindre. I riksdagen satt män från olika samhällsklasser: adeln, prästerna, borgarna och bönderna. Vetenskapen blev allt viktigare och Carl von Linné var en framstående vetenskapsman under denna tid.

LGR 11 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna. (SV åk 4–6)
- Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar, såväl med som utan digitala verktyg. (SV åk 4–6)
- Informationssökning i olika medier och källor, till exempel uppslagsböcker, genom intervjuer och via sökmotorer på internet. (SV åk 4–6)
- Teckning, måleri, tryck och tredimensionellt arbete. (BL åk 4–6)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Formulera sig och kommunicera i tal och skrift.
- Läs och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.
- Anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.
- Söka information från olika källor och värdera dessa.
- Skapa bilder med digitala och hantverksmässiga tekniker och verktyg samt med olika material.

LGRS 11 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Kommunikation för olika syften. Lyssna, svara, fråga, berätta samt uttrycka önskemål och känslor. (SV åk 4–6)
- Lässtrategier för att avkoda och förstå texter. (SV åk 4–6)
- Strategier för att skriva olika typer av texter, till exempel meddelanden. (SV åk 4–6)
- Informationssökning i böcker och på webbplatser för barn. (SV åk 4–6)
- Teckning, måleri, modellering och konstruktion. (BL åk 4–6)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Tala och samtala i olika sammanhang.
- Läs, förstå och reflektera över olika texter.
- Skriva texter för olika syften och mottagare.
- Söka och värdera information från olika källor.
- Skapa bilder med olika verktyg, tekniker och material.

ORD ATT FÖRKLARA

stormaktstid

hantverkare

betjänter

timmer

drängar

torpare

furste

predikar

KLOKA PENNAN

I denna kooperativa övning arbetar eleverna i par och tränar på att lyssna på varandra, samarbeta och repetera sina kunskaper. I mallen nedan listas olika områden från boken. Elevernas uppgift blir att turas om att vara berättare och sekreterare. Är man berättare så berättar man vad sekreteraren ska skriva. Sekreteraren skriver bara det som berättaren säger.

Ämnesområde	Sekreterare 1	Sekreterare 2
Riksdag		
Kungligheter		
Vetenskap		

BILDA PARTI

Under frihetstiden fanns partierna *hattarna* och *mössorna* i riksdagen. Hattarna ville ha krig för att vinna tillbaka land från Ryssland och mössorna ville ha fred för att bygga upp landet. Vilka frågor tycker eleverna är viktiga för ett parti idag? Dela in eleverna i grupper om fyra. Varje grupp ska bilda ett parti och komma fram till vilka frågor de tycker är viktiga att fokusera på idag. För att enas om viktiga frågor och ett partinamn så ska eleverna göra övningen "Mötas på mitten".

Mötas på mitten

I denna kooperativa övning ska eleverna enas kring partifrågor och namn.

Dela in eleverna i grupper om fyra och ge ett A3-papper till varje grupp. Varje elev får ett hörn på pappret och ska där skriva olika förslag på viktiga partifrågor. Eleverna får någon minut på sig att skriva.

När tiden är slut ska alla i gruppen läsa upp vad de har skrivit för de andra i gruppen. När alla har läst upp sina tankar ska gruppen enas om någon tanke, någon idé. Är det något speciellt som kanske alla i gruppen har skrivit? Eller finns det något som alla tycker är väldigt viktigt?

När eleverna har enats om viktiga partifrågor ska gruppen skriva detta i mitten av pappret. Eleverna har nu lyckats att mötas på mitten.

Utifrån det som står i mitten ska varje grupp även skapa sitt partinamn.

Plansch och presentation

Varje grupp ska skapa en passande plansch där partiets namn finns med. De ska även smycka planschen med en eventuell logga eller något annat som förstärker partiets budskap. Till planschen ska de skriva en presentation av partiet och dess fokusfrågor. Låt även de olika partierna redovisa för varandra.

ETT PORTRÄTT AV EN VETENSKAPSMAN/KVINNA

Under frihetstiden blev vetenskapen viktigare och viktigare. På nästa sida finns korta presentationer av några kända vetenskapsmän/kvinnor under denna tid. Låt eleverna välja en av personerna för att göra en mer utförlig presentation genom att söka efter mer fakta. Här är några stödpunkter till presentationen:

- namn
- levnadsår
- boende
- familj
- forskning
- upptäckter

Till presentationen ska eleverna även måla ett porträtt av personen de valt. Porträttet avbildas med en oval ram runt.

Några kända svenskar i vetenskapens tjänst under frihetstiden

Carl von Linné (1707–1778) forskade om naturen runt omkring oss. Han var på många och långa resor i hela Sverige. I sina dagböcker beskrev han allt han såg. Linné införde ett system där han gav namn åt växter och djur, men också olika sorters stenar. Linné hade en favoritblomma som kallas för linnea. På bilden håller han den i handen.

Anders Celsius (1701–1744) forskade främst inom **astronomi**. Han gjorde också beräkningar på jordklotet, och kom fram till att jorden är plattare vid nord- och sydpolen. Celsius kom även på ett sätt att mäta temperaturen, där vatten fryser vid noll grader och kokar vid 100 grader.

astronomi =
vetenskapen om
stjärnor, planeter
och universum

Christopher Polhem (1661–1751) var en framstående vetenskapsman när det gällde gruvor och industri. Polhem är känd för över hundra olika uppfinningar. Han var också en duktig urmakare och uppfann även ett fiffigt hänglås.

Eva Ekeblad (1724–1786) forskade i hur man kunde använda potatis till mer än bara mat. Hon är känd för sin uppfinning hur man tillverkade **brännvin** av potatis. Innan dess gjorde man brännvin av korn. Nu kunde man baka bröd eller göra gröt av kornet i stället. Ekeblad var den första kvinnan som blev invald i Vetenskapsakademien.

brännvin = ett
annat ord för sprit

FACIT

Läsförståelse

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

1. Mellan vilka år var frihetstiden?
Mellan 1718 och 1772.
2. Vilka fyra stånd hade riksdagen?
Det var adeln, prästerna, borgarna och bönderna.
3. Vilken var den största staden?
Den största staden var Stockholm.
4. Ungefär hur stor var Sveriges befolkning?
Sveriges befolkning var ungefär 1,5 miljoner.
5. Vad var en karolin?
En karolin var soldat i Karl XI och Karl XII:s arméer.
6. Vem tog över när kung Karl XII dog?
Hans syster Ulrika Eleonora tog över och blev drottning av Sverige.
7. Vilken man ledde riksdagen?
Adelsmannen Arvid Horn ledde riksdagen.
8. Vad hette de två partierna?
Partierna hette hattarna och mössorna.
9. Vilken dag var det gudstjänst?
Gudstjänsten var på söndagar.
10. Vem var Carl von Linné?
Han var en känd vetenskapsman.
11. Inom vilket område forskade Anders Celsius främst?
Han forskade främst inom astronomi.
12. Vem blev kung 1771?
Gustav III blev kung 1771.
13. Vad kallades tiden efter frihetstiden?
Efter frihetstiden kom den gustavianska tiden.

Frågor mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

14. Berätta om borgarna.
Borgarna bodde och hade butiker i de små städerna. De var ofta hantverkare, till exempel skräddare, skomakare eller smeder.
15. Vilka fick inte vara en del av riksdagen?
Kvinnor och de personer som inte ägde någon mark eller hade några rikedomar.
16. Sammanfatta vad som hände Saras far.
När Karl XII hade dött skulle hans soldater vandra hemåt från Norge till Sverige. De vandrade över fjällen och hamnade i en snöstorm. Många av soldaterna dog. Saras far fastnade med sin stövel i en snödriva. Han fortsatte att vandra utan stöveln tills han svimmade. Han vaknade i en lada där han låg med andra räddade soldater. Han hade fått kallbrand i sitt vänstra ben och var tvungen att amputera det.
17. Beskriv en skillnad mellan partierna hattarna och mössorna.
Hattarna ville satsa pengar på armén. De ville föra krig mot Ryssland för att ta tillbaka förlorat land. Mössorna ville ha fred och istället satsa på att bygga upp Sverige igen.
18. Vad var folktro?
Vissa människor trodde på något annat än det som stod i Bibeln, till exempel på djävulen eller elaka tomtar och troll.
19. Vad handlade skiftesreformen om?
Kungliga Vetenskapsakademien föreslog att man skulle göra ett skifte av mark i Sverige. Bönderna skulle få färre åkrar men de skulle istället vara större. Då skulle det bli lättare att odla och skördarna skulle bli större.
20. När kunde tortyr användas?
Tortyr kunde användas för att få någon att erkänna ett brott som hade begåtts.
21. Varför genomförde Gustav III och hans soldater en revolution?
Gustav III ville ta tillbaka kungamakten och vara den som själv bestämde över landet.

Frågor bortom raderna (Fundera och ge egna svar.)

22. Vilken faktauppgift gav dig störst "aha-upplevelse"? Motivera.
Eget svar.
23. I boken presenteras några vetenskapsmän/kvinnor. Vilken persons forskning tycker du verkar mest intressant och varför?
Eget svar.
24. Varför gällde inte lagarna i lagboken för alla? Motivera hur du tänker.
Eget svar.
25. Revolutioner har ofta genomförts med våld. Varför?
Eget svar.

TIDSLINJE

Carl von Linné föds 1707

Karl XII skjuts 1718

Hattarna får makten i Sverige 1738

Kungliga Vetenskapsakademin bildas 1739

Sverige startar krig mot Ryssland 1741

Dalaupproret 1743

Adolf Fredrik väljs till kung 1751

Gustavianska tiden inleds 1772